

Önemli Bir Halk Sağlığı Sorunu: Kontrolsüz Kontakt Lens Kullanımı

A Major Public Health Problem: Uncontrolled Wearing of Contact Lenses

Erdem Dinç, Özlem Yıldırım, Gözde Altıparmak, Ufuk Adıgüzel, Gülhan Temel*

Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi, Göz Hastalıkları Anabilim Dalı, Mersin, Türkiye

*Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi, Biyoistatistik Anabilim Dalı, Mersin, Türkiye

Özet

Amaç: Mersin Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilerin kontakt lens kullanımı sırasındaki tutum ve davranışlarını, konuya bakış açılarını değerlendirmek.

Gereç ve Yöntem: Mersin Üniversitesi öğrencileri arasında sağlık konusunda bilinç düzeyinin en yüksek olabileceğini düşündüğümüz Tıp Fakültesi öğrencileri ve benzer bilinç düzeyinin olabileceğini beklediğimiz Eğitim Fakültesi öğrencileri araştırma kapsamına alındı. Toplam öğrenci sayıları göz önüne alınarak Eğitim Fakültesinden (n=213) ve Tıp Fakültesinden (n=230) çalışmaya dahil edilmesi gereken en az öğrenci sayıları hesaplandı ve her iki fakülteden toplam 443 öğrenci çalışmaya dahil edildi. Çalışmaya alınan öğrencilere daha önce hazırlanmış anket formları dağıtıldı ve buradaki soruları cevaplamaları istendi.

Sonuçlar: Çalışmaya alınan öğrencilerin yaş ortalaması 21,29±2,14 yıl idi ve %62,5'ini kız öğrenciler oluşturuyordu. Öğrencilerin %81'i kontakt lensi kırma kusurunu düzeltmek amacıyla, %17'si ise estetik amaçlı olarak kullanmaktaydı. Katılımcıların %51'i kontakt lensi doktor reçetesiyle almakta iken geri kalan kısım kontakt lensi reçetesiz olarak temin etmekteydi. Yine benzer şekilde katılımcıların %47,3'ü kontakt lens ile ilgili temel bilgileri doktordan almış ancak kalan kısmı çeşitli kaynaklardan bu bilgilere ulaşmıştı. Katılımcıların yalnızca %43,9'luk kısmı kontakt lens kullanımı sırasında düzenli doktor kontrolüne devam etmekteydi.

Tartışma: Kontakt lens kullanımı sırasında ciddi komplikasyonlar ortaya çıkabilmekte ve bu komplikasyonların sonucunda geri dönüşümsüz görme kayıpları gelişebilmektedir. Bu nedenle kontakt lenslerin günlük kullanımda basit tıbbi araçlar olarak görülmemesi gerektiğini düşünmekteyiz. (*Turk J Ophthalmol* 2012; 42: 84-7)

Anahtar Kelimeler: Kontakt lens, kontrolsüz kullanım, eğitim, halk sağlığı

Summary

Purpose: To evaluate the behavior, attitude and point of view of contact lens wearers attending Mersin University.

Material and Method: Our study included students from the Faculty of Medicine whom we assumed to have the highest awareness about health topics and also students from the Faculty of Education whom we expected to have the similar awareness. Considering the total number of students, we calculated the minimum number of students attending the Faculty of Education (n: 213) and the minimum number of students attending the Faculty of Medicine (n: 230) that must be included to the study. Then, we asked the students to answer our questionnaire.

Results: The mean age of the students attending the study was 21.29±2.14 years, and 62.5% of the participants were female. Among all of the students, 81% were wearing contact lenses to correct their refractive errors and 12% of the students were wearing the contact lenses to enhance appearance for cosmetic reasons. Also, 51% of the students were getting the contact lenses with prescription and the rest of the students without it. Furthermore, 47.3% of the participants had received the basic information about contact lenses from their doctors, while the rest had accessed this information through other sources. 43.9% of the participants were visiting their doctors regularly while wearing contact lenses.

Discussion: Serious complications and irreversible visual loss as a result of this serious complications can occur due to contact lens wear. So, we think that contact lenses should not be accepted as simple medical devices. (*Turk J Ophthalmol* 2012; 42: 84-7)

Key Words: Contact lens, uncontrolled wearing, education, public health

Yazışma Adresi/Address for Correspondence: Dr. Erdem Dinç, Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi, Göz Hastalıkları Anabilim Dalı, Mersin, Türkiye

Tel.: +90 324 337 43 00/1645 Gsm: +90 533 651 48 12 E-posta: erdem_dinc@hotmail.com

Geliş Tarihi/Received: 16.08.2011 **Kabul Tarihi/Accepted:** 04.11.2011

*Bu çalışma 41. Uluslar arası ECLSO Kongresinde poster sunum olarak kabul edilmiştir.

Giriş

Kontakt lensler (KL) ilk olarak 19. yüzyılın başlarında kırma kusurlarının düzeltilmesi amacıyla kullanılmıştır. İlk kullanıldığı tarihten günümüze kadar değişik materyallerden farklı kullanım amaçlarına uygun lensler üretilmiş ve yaygın olarak kullanılmıştır.¹ Ancak KL'lerin kullanımıyla birlikte çeşitli komplikasyonların ortaya çıktığı izlenmiştir.² Bu komplikasyonlar KL materyali ve saklama solüsyonuna bağlı ortaya çıkabileceği gibi önemli bir kısmı da kullanıcı kaynaklı olarak ortaya çıkmaktadır.^{3,4}

Başta enfeksiyöz nedenler olmak üzere ortaya çıkan KL komplikasyonları geri dönüşümsüz görme kayıplarına neden olabilmekte, erken dönemde tanı ve tedavi gereksinimi göstermektedir. Ancak ne yazık ki bazı olgularda erken dönemde tanı konulmasına karşın yapılan tedaviye rağmen görme kayıplarının önüne geçilememektedir. Bu nedenle ortaya çıkabilecek komplikasyonların önlenmesi tedavisinden daha fazla önem taşımaktadır. Komplikasyonların engellenebilmesi için göz hekimi tarafından amaca uygun KL muayenesi yapılmalı ve kullanıcı; kullanım, saklama, temizlik ve hijyen açısından göz hekimi tarafından eğitilmelidir. Tüm bunlara ek olarak kullanıcı yaşadığı herhangi bir problemde göz hekimine erken dönemde başvurmalı ve belli aralıklarla kontrole gelmelidir. Bu şekilde ortaya çıkabilecek komplikasyonlar en az seviyeye indirilebilir ve daha güvenli bir şekilde KL kullanımı sağlanabilir.

Bu çalışmanın amacı Mersin Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilerin KL kullanımı sırasındaki tutum ve davranışlarının, konuya bakış açılarının değerlendirilmesidir.

Gereç ve Yöntem

Mersin Üniversitesi öğrencileri arasında sağlık konusunda bilinç düzeyinin en yüksek olabileceğini düşündüğümüz Tıp Fakültesi öğrencileri ve benzer bilinç düzeyinin olabileceğini beklediğimiz Eğitim Fakültesi öğrencileri araştırma kapsamına alındı. 2011 yılı itibarıyla Tıp fakültesinde 766, Eğitim fakültesinde 2123 öğrenci eğitim görmekteydi. Eğitim fakültesindeki öğrenci popülasyonunu uygun şekilde temsil edebilmesi için popülasyonun en az 0,10'una ulaşmanın yeterli olacağı düşünüldü ve bu fakülteden 213 öğrenci çalışmaya dahil edildi.⁵ Benzer şekilde Tıp fakültesindeki öğrenci popülasyonunun uygun şekilde temsil edilebilmesi içinse popülasyonun en az 0,30'una ulaşmanın yeterli olacağı düşünüldü ve bu fakülteden de 230 öğrenci çalışmaya dahil edildi.⁵ Bu şekilde her iki fakülteden yaklaşık sayılarda öğrenci çalışmaya alındı. Çalışmaya alınan öğrencilere daha önceden hazırlanan anket formları (Tablo 1) dağıtıldı ve öğrencilerin bu formları doldurmaları istendi.

Öğrencilerin yaş, KL kullanım süresi ve ne kadar sıklıkla kontrole gittikleri gibi sürekli yapıdaki verilerin normal dağılıma uygun olup olmadıkları Shapiro Wilks testi ile değerlendirildi. Normal dağılım verileri için tanımlayıcı istatistik olarak ortalama ve standart sapma, normal dağılımayan veriler için medyan ve quartil değerleri kullanıldı.

Ayrıca kategorik yapıdaki değişkenler için sayı ve yüzde değerleri saptandı. Tüm bu verilerin değerlendirilmesi için SPSS 11.5 paket programı kullanıldı.

Bulgular

Çalışmaya dahil edilen öğrencilerin yaş, cinsiyet ve eğitim gördükleri fakültelerin dağılımı Tablo 2'de özetlenmiştir. Çalışmaya katılan 443 öğrenciden 240'ında (%54,9) kırma kusuru mevcuttu ve bu öğrencilerin 44'ü (%18,3) bu durumu düzeltmek için herhangi bir optik yardımcı kullanmıyordu. Geriye kalan öğrencilerin 113'ünün (%47,1) gözlük kullandığı, 82'sinin (%34,2) KL kullandığı ve bir öğrencinin de (%0,4) refraktif cerrahi geçirdiği tespit edildi.

KL kullanıcılarının 17'si (%17) estetik nedenlerle, 81'i (%81) kırma kusurunu düzeltmek amacıyla, 2'si (%2) ise diğer nedenlerden dolayı KL kullanımını tercih ettiklerini belirtirken ortalama KL kullanım süreleri 32,51±22,38 ay idi.

KL kullanıcılarının 85'i (%85,9) kendi isteğiyle lens kullanımına karar verirken, 7'si (%7,1) arkadaşlarının ve çevrenin tavsiyesiyle, kalan 7'si ise (%7,1) doktor önerisiyle KL kullanmaya başlamıştı. Katılımcıların 50'si (%51) KL'yi doktor reçetesiyle aldığını belirtirken, 23'ü (%23,5) gözlükçü ve optikçilerin önerisi ile, 22'si (%22,4) ise kendi istekleri doğrultusunda almıştı. Üç (%3,1) katılımcı ise diğer yollarla kendilerine uygun olan KL'i seçtiklerini belirtti.

Katılımcıların 90'ını (%92,8) KL saklama koşulları ve temizliği hakkında bilgilendirme almışken, 7'si (%7,2) herhangi bir bilgi almamıştı. Bu bilginin kaynağına bakıldığında zaman kullanıcıların 43'ü (%47,3) doktor tarafından, 42'si (%46,2) gözlükçü tarafından bilgilendirilmiş, 6 (%6,6) kullanıcı ise internet yoluyla bu bilgilere ulaşmıştı. Ayrıca kullanıcıların 70'i (%71,4) lens temizleme solüsyonları ile ilgili yeterince bilgi sahibi olduğunu düşünürken, 28'i (%28,6) bu konuda yeteri kadar bilgi düzeylerinin olmadığını düşünüyordu. KL kullanıcılarının 11'i (%11,2) KL'i doktordan, 82'si (%83,7) gözlükçülerden, 5'i (%5,1) ise internet yoluyla temin ediyordu.

KL kullanıcılarının 43'ü (%43,9) KL kullanımı sırasında düzenli doktor kontrolüne devam ederken, 55'i (%56,1) düzenli kontrollere gitmiyordu ve ortalama kontrol aralığı 8,03±5,84 aydı. KL kullanımı sırasında katılımcıların 82'si (%86,3) herhangi bir ilaç kullanmazken, 13'ü (%13,7) suni gözyaşı kullanıyordu. Ayrıca kullanıcıların 53'ü (%55,8) KL kullanımı sırasında çeşitli şikayetlerden yakınırken, 41'i (%43,2) herhangi bir şikayeti olmadığını belirtti. En sık rastlanan şikayet ise batma olarak izlendi (%66).

Tablo 1. Çalışmacılara uygulanan kontakt lens anketi

Yaş Ortalaması	21,29 ± 2,14 yıl
Cinsiyet	Erkek 166 (%37,5)
	Kadın 277 (%62,5)
Fakülte	Eğitim 213
	Tıp 230

Tablo 2. Kontakt lens anketi

Sayın Katılımcı,

Bu anket kontakt lens kullanımına bakış açınızı belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Vereceğiniz bilgiler araştırma amacı dışında kullanılmayacaktır. Katılımınız ve ilginiz için teşekkür ederiz.

1. Yaşınız: _____
 2. Cinsiyetiniz
 - a. Erkek
 - b. Kadın
 3. Fakülteniz: _____
 4. Gözünüzde kırma kusuru (Uzağı az görme) mevcut mu?
 - a. Evet
 - b. Hayır
 5. Gözünüzde kırma kusuru varsa, bu durumu düzeltmek için hangisini tercih ediyorsunuz?
 - a. Herhangi bir optik yardımcı kullanmıyorum.
 - b. Gözlük kullanıyorum.
 - c. Kontakt lens kullanıyorum.
 - d. Kırma kusuru cerrahisi (Lazer ameliyatı / LASIK-LASEK) geçirdim.
- Lütfen aşağıdaki soruları kontakt lens kullanıcısı iseniz cevaplandırınız.
6. Kontakt lensi hangi amaçla kullanıyorsunuz?
 - a. Estetik Görünüm (Renkli Kontakt Lensler).
 - b. Kırma Kusurunu (Uzağı az görme) Düzeltmek.
 - c. Diğer (Lütfen belirtiniz):
 7. Ne kadar süredir kontakt lens kullanıyorsunuz? : _____
 8. Kontakt lens kullanımına nasıl karar verdiniz?
 - a. Kendi isteğimle.
 - b. Arkadaşlarımın ve çevremın tavsiyesiyle.
 - c. Doktor önerisiyle.
 - d. Diğer (Lütfen belirtiniz):
 9. Hangi kontakt lensin size uygun olacağına nasıl karar verdiniz?
 - a. Doktor reçetesiyle kontakt lensi aldım.
 - b. Gözlükcü ve optikçilerin önerisiyle kontakt lensi aldım.
 - c. Kendi istediğim kontakt lensi aldım.
 - d. Arkadaşlarımın ve çevremın önerdiği kontakt lensi aldım.
 - e. Diğer (Lütfen belirtiniz):
 10. Kontakt lens saklama koşulları konusunda bilgilendirme aldınız mı?
 - a. Evet
 - b. Hayır
 11. Eğer bilgilendirme aldıysanız kaynağı da belirtiniz (Doktor, gözlükcü, yakın çevre vb.)
Kaynak: _____
 12. Kontakt lens temizliği ile ilgili bilgi aldınız mı?
 - a. Evet
 - b. Hayır
 13. Eğer bilgilendirme aldıysanız kaynağı da belirtiniz (Doktor, gözlükcü, yakın çevre vb.)
Kaynak: _____
 14. Kontakt lensinizi nasıl temin ediyorsunuz?
 - a. Doktordan
 - b. Gözlükcü / Optikçilerden
 - c. İnternette
 - d. Diğer (Lütfen Belirtiniz):
 15. Kontakt lens kullanırken düzenli doktor kontrolüne gidiyor musunuz?
 - a. Evet
 - b. Hayır
 16. Düzenli kontrollere gidiyorsanız, ne kadar aralarla gittiğinizi belirtiniz: _____
 17. Kontakt lens ile birlikte herhangi bir ilaç (Suni gözyaşları, antialerjik vb.) kullanıyor musunuz?
 - a. Evet
 - b. Hayır
 18. İlaç kullanıyorsanız lütfen ilacı da belirtiniz: _____
 19. Kontakt lens kullanımı sırasında herhangi bir şikâyet (Batma, kaşıntı vb.) yaşıyor musunuz?
 - a. Evet
 - b. Hayır
 20. Şikâyet yaşıyorsanız lütfen şikâyetinizi de belirtiniz: _____

Tartışma

Son yıllarda yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte kornea fizyolojisini olabildiğince az etkileyecek KL'ler geliştirilmiş ve geliştirilmeye devam edilmektedir.¹ Bu sayede KL materyaline bağlı olarak ortaya çıkabilecek potansiyel komplikasyonların önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bununla

birlikte oluşabilecek komplikasyonların önlenmesi için lens kullanıcılarına ve doktorlara da büyük bir sorumluluk düşmektedir.

Biz çalışmamızda özellikle bilinç düzeyinin yüksek olduğunu düşündüğümüz Tıp ve Eğitim fakültesi öğrencilerini seçtik. Bununla birlikte elde edilen sonuçların toplumun genelini temsil ettiğini savunmak olanaksızdır.

Yinede buradan elde edilen sonuçlar oldukça bilinçli olduğu düşünülen bir grubu temsil ettiğinden, toplum adına bazı mesajların çıkarılabileceği kanısındayız.

Morgan ve arkadaşları⁶ tarafından 2000-2008 yılları arasında yapılan demografik bir çalışmada 7 ayrı ülkedeki KL kullanıcılarının yaş ortalamaları ile cinsiyet dağılımları değerlendirilmiş ve kadın kullanıcıların bu ülkelerde daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu durum olasılıkla kadın kullanıcıların estetik kaygılarının daha ön planda olmasına bağlıdır. Bizim çalışmamızda da bu çalışmayla uyumlu olarak benzer sonuçlar elde edilmiştir. Ancak yaş ortalamaları yönünden değerlendirildiğinde, bizim seçtiğimiz örneklem nedeniyle çalışma grubumuzun yaş ortalaması literatürden daha gençtir.

Çalışmamıza katılan öğrencilerin %54,9'luk kısmında kırma kusuru mevcuttu ancak çalışma içerisinde kırma kusurlarının dağılımına yönelik bir değerlendirmemiz olmadı. Bu ayırımı yapmamamızın ana nedeni ortaya çıkabilecek kavram kargaşasından dolayı sonuçların güvenilirliğinin olumsuz yönde etkilenebilecek olmasıdır. Yine çalışmamızda öğrencilerin kırma kusuru nedeniyle en çok tercih ettikleri optik aracın gözlük olduğu sonucuna varıldı. İkinci sırada tercih edilen araç ise KL'lerdi.

Çalışmamızda KL kullananların büyük kısmı kırma kusuru nedeniyle KL kullanırken, bir kısmı da estetik nedenlerden dolayı KL kullanımını tercih ediyordu. Burada dikkat edilmesi gereken nokta özellikle renkli KL'lerin uygun olmayan kişiler tarafından hastalara önerilmesidir.⁷ Yine çalışmaya katılan KL kullanıcılarının büyük kısmının kendi isteğiyle KL'i tercih etmiş olmasına rağmen, yalnızca %51'lik kısmı doktor reçetesiyle KL'i almıştır. Geri kalan kısım ne yazık ki reçete olmadan gözlüğe ve optikçilerin önerisiyle ya da kendi istekleri doğrultusunda KL'lerini temin etmiştir. Ülkemizde Palamar ve arkadaşları⁸ tarafından yapılan bir çalışmada KL kullanımına bağlı keratit atağı geçiren 21 olgu değerlendirilmiş ve bu olguların 7'si lenslerini doktor reçetesiz temin etmiştir. Donshik ve arkadaşları⁹ tarafından yapılan bir diğer çalışmada da KL kullanıcıların %64,9'u lenslerini doktor reçetesiyle, %13,5'lik kısmı ise optometrist reçetesiyle aldığını bildirmiştir. Özellikle ülkemizde doktor reçetesi olmaksızın KL'lerin temin edilebilmesi, uygun şekilde muayene yapılmaması birçok riskleri beraberinde getirmektedir. Bu durum halk sağlığı için ciddi bir risk oluşturmaktadır.

Çalışmamız sonucunda lens kullanıcılarının %92,8'nin KL saklama koşulları ve lens temizliği hakkında bilgilendirme aldığı tespit edildi. Ancak kullanıcıların yalnızca %47,3'lük bir kısmının bu bilgileri doktorlarından aldığını geri kalan kısmının ise gözlüğe ve optikçiler ile internetten öğrendiği görüldü. Lens kullanıcıları KL uygulaması yanında lens dezenfeksiyonu, kullanılan solüsyonlar, lens saklama kaplarının temizliği ve kontaminasyonun nasıl engellenebileceği

konusunda eğitilmelidir.¹⁰ Bu eğitimin en ideal şekilde KL reçetesini yazan göz hekimi tarafından verilebileceği kanısındayız. Burada tartışılması gereken diğer önemli bir nokta ise gözlüğe ya da optikçilerin bu konularda ne kadar bilgi sahibi olduğudur. Ne yazık ki ülkemiz koşullarında bu durum da önemli bir risk yaratmaktadır.

Önemli bir diğer nokta ise KL kullanıcılarının yalnızca %43,9'luk kısmının lens kullanımı sırasında düzenli doktor kontrollerine gitmesidir. Bu durumun ortaya çıkabilecek komplikasyonların erken tanı ve tedavisini engelleyebileceğini düşünmekteyiz. Kullanıcıya KL'ler ile ilgili temel eğitimin verilmesinin yanı sıra ortaya çıkabilecek her hangi bir şikâyetten erken dönemde doktora başvurması gerektiği öğretilmelidir.

Sonuç olarak bizim çalışmamıza katılan lens kullanıcılarının önemli bir kısmı KL'i reçetesiz olarak almakta ve edinmesi gerekli bilgileri doktor dışı kaynaklardan elde etmektedir. Bu nedenle özellikle üniversitelerden başlayarak toplumun tüm kesimlerine yayılacak eğitim ve bilinçlendirme kampanyalarının planlanmasının yararlı olacağını düşünmekteyiz. Derneğimizin Kontakt Lens Birimi tarafından yürütülen çalışmaların daha da yaygınlaşması ve desteklenmesi gerektiği kanısındayız. Ancak bu şekilde kullanıcı kaynaklı komplikasyonların engellenebileceğini düşünmekteyiz.

Kaynaklar

1. Kanpolat A. Kontakt lensler: dün, bugün, yarın. Türkiye Klinikleri J Ophthalmol-Special Topics. 2008;1:1-13.
2. Or H. Kontakt lens komplikasyonları. Türkiye Klinikleri J Ophthalmol-Special Topics. 2008;1:92-8.
3. Key JE, Morgan FF. Problems associated with current care systems. In: Stein HA, Slatt BJ, Stein RM et Freeman MI. Fitting guide for rigid and soft contact lenses. 4th Ed. Mosby: St.Louis, London, Philadelphia, Sydney, Toronto. 2002. p:465-99.
4. Papas EB, Carnit N, Willcox MD, Holden BA. Complications associated with care product use during silicone daily wear of hydrogel contact lens. Eye Contact Lens. 2007;33:392-3.
5. Blanche M, Durrheim K, Painter D. Research in Practice: Applied methods for the social sciences, 2nd Ed. South Africa: Paarl Print, 2006:p134.
6. Morgan PB, Efron N, Helland M, et al. Demographics of international contact lens prescribing. Cont Lens Anterior Eye. 2010;33:27-9.
7. Steinemann TL, Pinninti U, Szcotka LB, Eiferman RA, Price FW. Ocular complications associated with the use of cosmetic contact lenses from unlicensed vendors. Eye Contact Lens. 2003;29:196-200.
8. Palamar M, Masaroğulları M, Eğrilmez S, Aydemir Ş, Yağcı A. Mikrobik kontakt lens keratitlerinde mikrobiyolojik inceleme sonuçlarımız. Turk J Ophthalmol. 2010;40:349-53.
9. Donshik PC, Ehlers WH, Anderson LD, Suchecki JK. Strategies to better engage, educate and empower patient compliance and safe lens wear: compliance: What we know, what we do not know and what we need to know. Eye Contact Lens. 2007;33:430-3.
10. Dağcı H, Gül S, Emre S ve ark. Planlı değişimli yumuşak kontakt lenslerin acanthamoeba ve bakteriyel kontaminasyon yönünden değerlendirilmesi. İnfeksiyon Dergisi. 2001;15:357-62.